

УДК 349

DOI <https://doi.org/10.32836/2521-6473.2020-3.17>

В. В. Коваленко, здобувач
Науково-дослідного інституту публічного права

СУДОВА ПРАКТИКА У СПРАВАХ ЗІ СПОРІВ, ЩО ВИНИКАЮТЬ У ВІДНОСИНАХ ЗІ ЗБЕРЕЖЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ТА ВІДТВОРЕННЯ ВОДНИХ РЕСУРСІВ

Статтю присвячено розгляду судової практики у справах зі спорів, що виникають у відносинах із збереження, використання та відтворення водних ресурсів.

У статті встановлено актуальність охорони довкілля, зокрема його водного складника, й доведено, що вода, окрім іншого, виконує важливі економічні та соціально-духовні функції.

Автором розкривається визначення терміна «водні ресурси» та зауважується, що його тлумачення у Водному кодексі України, очевидно, потребує доопрацювання, аби відповідати міжнародним екологічним стандартам.

У статті звертається увага на те, що переважна більшість спірних правовідносин у водній сфері, які підлягають розгляду адміністративними судами, прямо або опосередковано пов'язані з дозволами, адже останні виступають невіддільною частиною природоохоронної сфери.

Метою статті є виявлення основних тенденцій у розв'язанні спорів, що виникають у відносинах із збереження, використання та відтворення водних ресурсів і встановлення якісних змін у застосуванні природоохоронного законодавства українськими адміністративними судами. Задля досягнення поставленої мети висунуто таке завдання – визначитися з розумінням дефініції «водні ресурси», здійснити огляд та аналіз конкретних судових рішень адміністративних судів із приводу збереження, використання та відтворення водних ресурсів із виявленням найбільш поширених спорів і тенденцій до їх розв'язання.

Як підсумок визначено, що ірраціональне ставлення до водних ресурсів неминуче призведе до небезпечних наслідків, які поставлять під загрозу існування всіх живих організмів на планеті Земля. Уникнення подібного сценарію – глобальне завдання людства й кожного, окремо взятого, його представника. Величезний потенціал стосовно захисту довкілля мають суди, адже вони визначають основні правозастосовні практики на роки та окреслюють межі допустимої поведінки фізичних та юридичних осіб у поводженні з природою.

Ключові слова: вода, водні ресурси, довкілля, водний фонд, раціональне використання вод, дозволи, забруднюючі речовини, спірні правовідносини, скиди, очисні споруди, Верховний Суд, судова практика.

V. V. Kovalenko. Arbitrage practice in cases that arise in relations on the conservation, use and reproduction of water resources

The article is devoted to the consideration of arbitrage practice in cases that arise in relations on the conservation, use and reproduction of water resources.

The article establishes the relevance of environmental protection, including its water component, and it is proved that water, among other things, performs important economic and socio-spiritual functions.

The author reveals the definition of the term “water resources” and notes that its interpretation in the Water Code of Ukraine, obviously, requires refinement in order to comply with international environmental standards.

The article draws attention to the fact that the vast majority of disputed legal relations in the water sector that are subject to consideration by administrative courts are directly or indirectly related to permits, since they are an integral part of the environmental sphere.

The purpose of this article is to identify the main trends in resolving disputes arising in the relationship of conservation, use and reproduction of water resources and the establishment of qualitative changes in the application of environmental legislation by Ukrainian administrative courts. In order to achieve this goal, the following task is set – to fix the understanding of the definition of “water resources”, to review and analyze specific court judgements of administrative courts on conservation, use and reproduction of water resources to identify the most common disputes and trends of their solution.

As a result, it is determined that an irrational attitude to water resources will inevitably lead to dangerous consequences that would endanger the existence of all living organisms on planet Earth. Avoiding such a scenario is a global task for humanity and each individual representative. The courts have enormous potential regarding environmental protection, because they determine the main law enforcement practices for years and outline the limits of acceptable behavior of individuals and legal entities in dealing with nature.

Key words: water, water resources, environment, aqueous fund, rational use of water, permits, pollutants, disputed legal relations, discharges, treatment facilities, Supreme Court, arbitrage practice.

Постановка проблеми. Доктринальний факт, що людина складається на 60–75 % з води (залежно від віку), відомий кожному ще зі шкільної лави. Не даремно відомий радянський письменник-фантаст, уродженець Полтавщини, В.І. Савченко в романі «Відкриття себе» висловив думку, що людина має набагато більше підстав вважати себе рідиною, аніж численні хімічні розчини.

© В. В. Коваленко, 2020

Вода – основа життя та за сумісництвом одна з найбільш унікальних речовин на земній кулі. Підтвердження унікальності води проявляється в її здатності перебувати в трьох різноманітних фізичних станах: рідкому, твердому та газоподібному, зміна яких залежить від певного поєднання температури й тиску. На додаток вода володіє неповторним руйнівним потенціалом, здатна розтрити тверді гірські породи та навіть пошкодити метал (процес корозії), а також завжди виступала незмінним супутником окультних діянь та різного роду релігійних обмивань (хрещення в православних, ритуальні занурення в річку Ганг у індусів) й таємних обрядів очищення притаманних язичництву.

Вода покриває абсолютну більшість поверхні Землі, завдяки чому впливає на істотну частку процесів, що відбуваються на планеті. З давніх часів людство було тісно пов'язано з водними ресурсами. Наближеність до цих ресурсів, як слушно вказує А.П. Гетьман, завжди виступала вирішальним чинником під час поселення людей на певних територіях [1, с. 188]. Думка відомого представника української школи екологічного права підтверджується тим, що переважна частина сучасних населених пунктів по всьому світу розташовується біля океанів, морів, річок, струмків, озер, водосховищ, лиманів тощо. Поступово водні ресурси стали невіддільним елементом сільського господарства, виробництва та енергетичної галузі.

Україні пощастило охопити територію, яка багата на природні ресурси, в тому числі й водні. Наша держава має вихід до двох морів (Чорного та Азовського), налічує десятки тисяч озер, головним з яких по праву вважається Синевир, а також рясніє річками, вінцем яких є величний Дніпро (четверта ріка Європи за довжиною). Незважаючи на неоднакову забезпеченість водою різних регіонів, Україна все одно виокремлюється на фоні багатьох інших європейських держав кількістю власних водойм, залишивши позаду Молдову, Словаччину, Чехію, Білорусь, Сербію.

Водночас Українська держава з незрозумілих причин не відрізняється особливим завзяттям у збереженні національних водних запасів і раціональністю в їх використанні. Варто усвідомлювати, що водні ресурси вкрай вразливі до забруднення та досить довго очищуються. Як би не було сумно це визнавати, але сьогодні кожен другий українець споживає воду, придатність якої для пиття перебуває під великим питанням.

Вітчизняна водно-екологічна галузь характеризується багатьма проблемами, серед яких особливо негативно вирізняються такі: зростаючі обсяги скидання неочищених стоків промисловими підприємствами, відсутність сучасних систем очищення, зношений стан водопровідних та каналізаційних систем, надмірна захопленість хлоруванням води, яке досі залишається найбільш розповсюдженим способом знезаразити воду та зрештою «екологічна короткозорість» (нездатність стратегічного погляду на довкілля майбутнього). Найяскравішим прикладом останньої проблеми є будівництво на весь світ сумнозвісного каналу Дунай – Чорне море, який, окрім шкоди водним ресурсам, негативно відображається ще й на популяції тамтешньої флори та фауни.

Осібно стоїть та небезпека, що загрожує довкіллю від збройного конфлікту на Сході України. Річ у тому, що техногенна навантаженість Донбасу викликала стривоженість ще до початку воєнізованих зіткнень. Зрозуміло, що ескалація сутичок лише підвищила ризик настання екологічної катастрофи. Внаслідок постійних обстрілів, вибухів та влучань снарядів, в означеному регіоні неодноразово фіксувалися збої в роботі систем водопостачання та водовідведення, які призводять до аварійних скидів забруднюючих речовин у водні об'єкти. Представники ОБСЄ, складаючи звіти, постійно наголошують, що концентрація небезпечних хімічних речовин, таких як фосфор та азот, у річках Сіверський Донець, Клебан-Бик і Кальміус перевищує всі допустимі норми та свідчить про масове виведення з ладу очисних споруд. Не менш жахлива ситуація з місцевими водосховищами, які рясніють стронцієм і барієм – невіддільними складниками сучасних боєприпасів [2, с. 12–13]. Серйозну небезпеку несе в собі й підтоплення шахт, які споконвіку використовувалися на Донбасі в якості сховищ відходів. В результаті маємо, по-перше, забруднення підземних та поверхневих вод залізом, сульфатами й важкими металами, а, по-друге, підтоплення територій, яке спричиняє просідання поверхні та сприяє виведенню з робочого стану будівель, споруд й більшості комунікацій.

За такої кон'юнктури зовсім не дивно, що дедалі більше виникають судові спори з приводу збереження, використання та відтворення водних ресурсів, адже значна кількість осіб знаходить порушення власних суб'єктивних прав в нехтуванні господарюючими суб'єктами екологічною безпекою на догоду прибутку. Актуальність наукової роботи пояснюється тим, що саме від підходів судових органів України до захисту довкілля залежить державна екологічна безпека та добробут пересічних громадян. Судова практика покликана досягнути єдності в тлумаченні правових норм по відношенню до конкретних правовідносин, а також повинна правильно розставити акценти в правових спорах, що потрапляють до суду. Систематизація судових напрацювань неминує призведе до більш якісного регулювання охорони довкілля та використання природних ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання захисту водних ресурсів та обачного ставлення до них завжди перебували в полі зору таких науковців, як: В.І. Андрейцев, А.П. Гетьман, О.М. Шуміло, Ю.С. Шемшученко, М.В. Краснова, Г.І. Балюк, О.С. Колбасов та інших.

Метою статті є виявлення основних тенденцій у вирішенні спорів, що виникають у відносинах із збереження, використання та відтворення водних ресурсів й встановлення якісних змін в застосуванні природоохоронного законодавства українськими адміністративними судами. Задля досягнення поставленої мети

висунуто такі завдання: визначитися з розумінням дефініції «водні ресурси», здійснити огляд та аналіз конкретних судових рішень адміністративних судів з приводу збереження, використання та відтворення водних ресурсів з виявленням найбільш поширених спорів та тенденцій до їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Водні ресурси перебувають у постійній взаємодії з іншими елементами довкілля та в розумінні чинного Водного кодексу України являють собою обсяги всіх поверхневих, підземних і морських вод відповідної території [3, ст. 1]. Далеко не всім науковцям наведене законодавче формулювання до вподоби. По-перше, воно є занадто спрощеним, а по-друге, присутній очевидний недолік – використання тавтології, адже морські води виступають різновидом поверхневих вод не потребують виокремлення, яке вбачається зовсім недоречним [4, с. 10].

Більш схвально екологи сприймають тлумачення терміну «водні ресурси», яке знайшло своє відображення в деяких гідрологічних державних стандартах (ДСТУ). Зокрема, ДСТУ 3041-95 від 1996 року визначає водні ресурси як запаси поверхневих вод, воду льодовиків, водну пару атмосфери та вологу ґрунтів, котрі забезпечують потреби людей і придатні до використання в різноманітних формах [5, с. 7]. ДСТУ 3517-97, введений в дію роком пізніше, так само трактує досліджувану дефініцію, дублюючи положення зазначеного вище стандарту [6, с. 12]. Важливо, що подібний підхід до розкриття змісту водних ресурсів узгоджується й із міжнародно-екологічною термінологічною парадигмою, згідно з якою водні ресурси слід розглядати як сукупність доступних чи потенційно доступних вод, кількість та якість яких достатня для використання та задоволення потреб живих організмів у конкретному місці в певний період [7, с. 378]. Така інтерпретація водних ресурсів суттєво виділяється на фоні визначення, запропонованого Водним кодексом України та дозволяє більш повно розкрити «ресурсну» сутність поняття, поставивши особливий наголос на споживчій цінності вод. При цьому важливо враховувати, що відмінною рисою вод є їхнє входження до складу природних ланок кругообігу води, який поєднує в своєму процесі всі частини гідросфери. Зважаючи на це, вода в пляшках, акваріумах, басейнах чи будь-яка інша вода, вилучена з природного середовища та така, що є в обігу як звичайна товарна одиниця, не може розглядатися як природоохоронний об'єкт. Так само об'єктом природоохоронних правовідносин не може вважатися вода, яка міститься в живих організмах.

Тож, акумулюючи вищезазначену інформацію, на думку автора, варто погодитися з К.О. Чурсіною щодо необхідності доповнення терміна «водні ресурси» у Водному кодексі України вказівкою на належну якість вод і можливість їх використання задля задоволення людських потреб [8, с. 191].

Єдність усіх вод утворює водний фонд України, який перебуває під охороною та захистом держави. Крім того, всі без винятку об'єкти водного фонду підлягають обов'язковій реєстрації в Державному водному кадастрі заради актуального обліку [9, с. 151] (аналогічно ведеться земельний кадастр, лісовий, кадастр родовищ і проявів корисних копалин – все для інформаційного забезпечення здійснення державної політики в екологічній сфері). Крім усього іншого, варто пам'ятати, що водний фонд України має власні землі. При цьому це не тільки землі безпосередньо зайняті водними об'єктами чи водогосподарськими спорудами, а й прибережні захисні смуги вздовж різноманітних водойм. Стосовно зазначеного істотну значимість має висновок Великої Палати Верховного Суду, зроблений у справі № 469/1203/15-ц, відповідно до якого прибережні захисні смуги, які належать до земель водного фонду загальнодержавного значення, перебувають під забороною набуття їх у приватну власність, за винятком чітко передбачених законодавством випадків. Якщо особа все ж таки набула таку ділянку, то добросовісність такого набуття видається сумнівною, оскільки безперешкодний доступ до законодавства та природні ознаки земельних ділянок повинні підштовхнути особу до прояву розумної обачності [10]. Хоча наведена справа початково й належить до цивільної юрисдикції, вона, утім, має вагомість у загальному захисті довкілля.

Розглядаючи судові спори адміністративної юрисдикції з приводу водних ресурсів, слід наголосити, що велика їхня частка прямо або опосередковано пов'язана з дозволами на спеціальне водокористування. Взагалі, подібне можна вважати трендом екологічних судових справ, адже ведення діяльності, яка шкодить довкіллю, без спеціального дозволу, порушення умов, передбачених дозволами або перевищення лімітів, що ними встановлюються, – усе це є квінтесенцією спірних екологічних правовідносин.

На підтвердження наведемо зовсім недавно Постанову Верховного Суду у справі № 560/1370/19 від 10 квітня 2020 р. Цю справу було відкрито за позовом Державної екологічної інспекції у Хмельницькій області до юридичної особи – Товариства з обмеженою відповідальністю «Понінківська картонно-паперова фабрика України» про застосування заходів реагування щодо державного нагляду/контролю у вигляді тимчасового призупинення виробництва через невиконання умов дозволу на спеціальне водокористування, а саме – перевищення допустимих лімітів скидів забруднюючих речовин у водний об'єкт – річку Хомору.

В обґрунтування позовних вимог ДЕІ у Хмельницькій області зазначило таке. В січні 2019 року до позивача надійшло звернення фізичної особи, відповідно до якого увага уповноваженого органу зверталася на постійні порушення картонно-паперовою фабрикою природоохоронного законодавства, а саме циклічні скиди забруднюючих речовин до річки Хомори. У зв'язку з цим було видано наказ про проведення позапланової перевірки відповідача на предмет дотримання ним умов дозволу на спеціальне водокористування. Під час проведення позапланової перевірки були встановлені означені вище порушення та складено акт, а також винесено відповідний припис стосовно усунення виявлених порушень у роботі відповідача. Паралельно

з цим позивач звернувся до суду, прагнучи тимчасово призупинити діяльність картонно-паперової фабрики, оскільки невжиття таких заходів несе загрозу довкіллю та може призвести до проблем зі здоров'ям багатьох людей (проби води в річці Хоморі свідчать про вміст в ній токсичних речовин).

Суд першої інстанції повністю погодився з аргументацією ДЕІ у Хмельницькій області, задовольнивши позовні вимоги. Водночас апеляційний суд скасував рішення попередньої інстанції, прийнявши нове, яким у задоволенні позову було відмовлено в повному обсязі. Постановляючи кардинально протилежне рішення, суд апеляційної інстанції спирався на те, що, по-перше, картонно-паперова фабрика на момент розгляду справи по суті судом першої інстанції виконала вимоги припису, повідомивши про це позивача та надавши йому організаційно-технічний план з усунення порушень, а по-друге, позивач не оперує жодними доказами, які б могли беззастережно встановити причинно-наслідковий зв'язок між діяльністю відповідача та погіршенням стану водного об'єкта – річки Хомори, особливо враховуючи, що в цьому районі функціонує ще більше тисячі абонентів централізованого водовідведення, які не мають власних очисних споруд і подекуди за домовленістю здійснюють скид стоків на очисні споруди відповідача (а відтак зупинення роботи картонно-паперової фабрики може спровокувати екологічну катастрофу).

Не погодившись із баченням ситуації апеляційним судом, ДЕІ у Хмельницькій області подало касаційну скаргу. Забігаючи наперед, зауважимо, що Верховний Суд частково задовольнив касаційну скаргу позивача, але не в частині трактування спірних правовідносин, а в частині зміни мотивації в рішенні, прийнятим апеляційною інстанцією (сама ж оцінка доказів і фактичних обставин справи визнана правильною). Погоджуючись із висновками апеляційного суду, касаційна інстанція звернула увагу на те, що позивачем не тільки не наведено підстави та межі тимчасового призупинення виробництва відповідача, а ще й зовсім проігноровано виконання картонно-паперовою фабрикою винесеного припису. Крім того, наявні запрошення з боку відповідача не вимагають застосування такого виключення заходу реагування, як тимчасове призупинення виробництва, а отже відсутня будь-яка співмірність позовних вимог зі ступенем небезпечності діянь. Усе перелічене вимушує Верховний Суд погодитися з оцінкою спірних правовідносин, що була зроблена апеляційним судом [11].

Насправді, ця справа набагато цікавіша, ніж може здатися на перший погляд. Хоча б тому, що тут мала місце окрема думка судді Верховного Суду О.П. Стародуба. Тобто позиції колегиї суддів касаційного адміністративного суду розійшлися. Підставами для недосягнення згоди стало таке: по-перше, на думку О.П. Стародуба, відмова в задоволенні позову не може ґрунтуватися на факті виконання припису, адже цей захід реагування абсолютно не пов'язаний із зверненням до суду з проханням призупинити виробництво; по-друге, «потенційне» виконання вимог припису не перевірено ані відповідачем, ані судом; по-третє, рішення суду першої інстанції тимчасово призупиняє лише виробничу частину діяльності картонно-паперової фабрики, яка пов'язана зі скиданням зворотних вод із перевищенням забруднюючих речовин у річку Хомору та жодним чином не зачіпає можливість відповідача приймати та очищувати каналізаційні стоки інших абонентів централізованого водовідведення, що спростовує висновок апеляційного суду стосовно можливої екологічної катастрофи у разі задоволення позовних вимог [12].

Наведений судовий спір не тільки яскравий приклад виникнення спірних правовідносин на тлі дозвільних документів, а ще й показник того, наскільки важливо, аби уповноважені інспектори з охорони довкілля якісно, професійно та безпомилково виконували власні обов'язки. В іншому разі навіть за наявності певних порушень із боку господарюючого суб'єкта, які завдають шкоди довкіллю, не факт, що винну сторону буде притягнуто до належної відповідальності, а природні ресурси – захищено.

Ще одним наочним зразком правовідносин, пов'язаних із дозволом на спеціальне водокористування, вбачається справа № 1440/2194/18, в якій відповідач – рибна компанія «Юг-аквапром» здійснювала діяльність із господарського рибництва (риборозведення) без наявності відповідного дозволу, не зважаючи на те, що діяльність такого роду, очевидно, потребує спеціального водокористування. Зазначене порушення було встановлено позивачем – ДЕІ у Миколаївській області, який виніс припис, яким відповідача було зобов'язано отримати дозвіл. Утім, відповідач проігнорував припис, що змусило уповноважений орган звернутися до суду з позовом про застосування заходів реагування, а саме: зупинення використання рибогосподарського водного об'єкта (ставка) об'єднаного гідротехнічною спорудою – греблею з Березанським лиманом до отримання дозволу на спеціальне водокористування. Суд першої інстанції, відмовляючи в задоволенні позову, спирався на те, що відповідно до схеми водонаповнення ставка забір води з водних об'єктів здійснювався без застосування споруд чи технічних пристроїв, тобто водопостачання відбувається самопливом залежно від рівня води в лимані та сили вітрів, які зумовлюють коливання водного рівня. Відтак немає місця спеціальному водокористуванню.

Не погодившись із таким висновком, позивач подав апеляційну скаргу, за наслідком розгляду якої рішення суду першої інстанції було скасовано, а прийняте нове рішення, постановлене апеляційним судом, задовольняло позовні вимоги в повному обсязі. П'ятий апеляційний адміністративний суд спирався на те, що згідно із КВЕД відповідач займається у своїй діяльності не тільки рибальством, на чому наголошувала рибна компанія, а й прісноводними аквакультурами, переробленням і консервуванням риби, ракоподібних, молюсків тощо. Така господарська діяльність з рибництва початкове передбачає спеціальне водокористування.

Крім того, той факт, що поповнення ставка водою з лиману, необхідною для розведення риби та інших живих водних ресурсів, здійснюється самопливним шляхом не спростовує фактичного спеціального використання водних ресурсів (очевидно прослідковується господарська потреба, а також все одно присутнє використання певної споруди для водозабору, нехай й начебто без безпосередніх дій для цього з боку відповідача) [13].

Українці цікавими слід визнати правовідносини в галузі використання підземних вод. Зокрема, Верховний Суд у постанові по справі № 815/5254/16 зробив наріжний висновок стосовно того, що прісні підземні води унікальний природний ресурс, який підпадає під регулювання двома правовими режимами, з огляду на що особи, які використовують підземні води для власних цілей повинні дотримуватися вимог як водного законодавства, так й законодавства про надра [14]. Щоправда, такий вектор розмірковувань у найвищих судових інстанціях України простежувався й раніше (зокрема, у Постанові Верховного Суду України у справі № 810/1638/13-а від 2015 р. [15]). Зазначені правові висновки відіграли роль й під час вирішення Верховним Судом справи № 638/8281/15-а, в якій зазначається, що господарюючим суб'єктам не потрібно отримувати дозвіл на користування надрами у разі видобування підземної води з метою її використання для власних господарсько-побутових потреб (не перевищуючи 300 кубометрів на добу). Водночас у разі видобутку підземної води задля здійснення господарської діяльності отримання в уповноваженого державного органу спеціального дозволу є обов'язковим [16].

Завжди актуальними будуть спори, пов'язані з проведенням бункерувальних операцій без оцінки впливу на довкілля та здоров'я людей. Така ситуація мала місце у справі № 815/875/16, в якій до Одеського окружного адміністративного суду з позовом до Державної екологічної інспекції Південно-Західного регіону Чорного моря про скасування пунктів 3, 4, 12 припису звернулось ПАТ «Судноплавна компанія «Укррічфлот» в особі власної філії «Херсонського суднобудівного-судноремонтного заводу ім. Комінтерну». Варто зазначити, що всі три інстанції були однотайні в оцінці спірних правовідносин і відмовили в задоволенні позовних вимог.

Суди першої та апеляційної інстанцій встановили, що внаслідок перевірки дотримання вимог природоохоронного законодавства в галузі охорони атмосферного повітря, водних й земельних ресурсів, а також поводження з відходами і небезпечними хімікатами було виявлено факт проведення позивачем бункерувальних операцій у ПЛАНДОЦІ 5, т/х Затон, які загрожували забрудненням водного середовища. Важливо, що дії позивача не були узгоджені та реалізовувалися без наявності відповідного дозволу уповноважених органів із контролю в галузі охорони довкілля, включно з відсутністю оцінки впливу на довкілля та здоров'я людей. Крім того, перевіркою встановлено невиконання умов іншого дозволу щодо санітарно-технічного тампонажу артезіанських свердловин й зафіксовано перевищення допустимих обсягів скидів забруднюючих речовин у воду, зокрема збільшення кількості фосфатів. Зазначені порушення були відображені відповідачем у акті та стали підставою для винесення припису, який зобов'язав позивача виправити сформовану ситуацію. Відмовляючи в задоволенні позовних вимог, суди перших двох інстанцій спиралися на те, що оскаржувані пункти припису абсолютно обґрунтовані та законні, а всі порушення з боку позивача реально мали місце бути. Верховний Суд погодився з попередніми інстанціями та відмовив в задоволенні касаційної скарги позивача, зауваживши, що й найбільш суперечливий п. 12 припису, яким зобов'язано позивача обладнати зливовий випуск локальними очисними спорудами механічної очистки, вбачається законним та необхідним з огляду на фактичні обставини справи та реальну небезпеку для водних ресурсів [17].

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Докладний аналіз, проведений у межах цього дослідження, дає змогу дійти висновку, що водна сфера – важливий складник довкілля, який тісно пов'язаний з іншими природними елементами. Від достатньої забезпеченості водними ресурсами та від їхньої якості залежить існування всіх живих організмів на нашій планеті. Особливу увагу збереженню водних ресурсів слід приділити Україні, враховуючи потенційно патову ситуацію на Донбасі із сохвилинним ризиком екологічної катастрофи через бойові дії.

Величезний потенціал щодо охорони довкілля мають суди, зокрема Верховний Суд, постанови якого визначають основні правозастосовні практики на роки. Необхідно, аби вітчизняні суди захищали довкілля так само ефективно, як це відбувається в Німеччині, де суди здатні вирішувати питання знесення атомних електростанцій, а також можуть присудити відшкодування збитків фермерам, врожаї яких зазнали збитків через кліматичні зміни. Суди покликані відшукати баланс між безпечним довкіллям та дотриманням приватних інтересів промислово-виробничих груп.

Список використаних джерел:

1. Екологічне право : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / за ред. А.П. Гетьмана. Харків : Право, 2013. 432 с.
2. Оцінка екологічної шкоди та пріоритети відновлення довкілля на сході України. Київ : ВАІТЕ, 2017. 88 с.
3. Водний кодекс України : Кодекс України, Закон, Кодекс від 6 червня 1995 р. № 213/95-ВР / *Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1995. № 24. Ст. 189.
4. Науково-практичний коментар до Водного кодексу України / Р.І. Марусенко, А.М. Мірошніченко, Т.О. Третяк. Київ : Ліга, 2009. 207 с.
5. ДСТУ 3041-95. Система стандартів у галузі охорони навколишнього середовища та раціонального використання ресурсів. Гідросфера. Використання і охорона води. Терміни та визначення (чинний від 1 липня 1996 р.). Видання офіційне. Київ : Держстандарт України, 1995. 37 с.
6. ДСТУ 3517-97. Гідрологія суші. Терміни та визначення основних понять (чинний від 1 липня 1997 р.). Видання офіційне. Київ : Держстандарт України, 1997. 112 с.
7. International glossary of hydrology (Международный гидрологический словарь) : словарь / Всемирная метеорологическая организация, Организация Объединенных Наций по вопросам образования, науки и культуры. Женева, 2012. 461 с.
8. Чурсіна К.О. Правові аспекти поняття «водні ресурси». *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Право*. 2013. Вип. 182 (1). С. 188–192. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnau_prav_2013_182\(1\)_27](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvnau_prav_2013_182(1)_27).
9. Джуган В.О. Склад водного фонду України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2011. № 1. С. 150–161.
10. Постанова Великої Палати Верховного Суду у справі № 469/1203/15-ц від 22 травня 2018 р. (Єдиний державний реєстр судових рішень). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/75004159>.
11. Постанова Верховного Суду по справі № 560/1370/19 від 10 квітня 2020 р. (Єдиний державний реєстр судових рішень). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88716115>.
12. Окрема думка судді Верховного Суду О.П. Стародуба щодо постанови Верховного Суду по справі № 560/1370/19 від 10 квітня 2020 р. (Єдиний державний реєстр судових рішень). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/88748795>.
13. Постанова П'ятого апеляційного адміністративного суду по справі № 1140/2194/18 від 12 червня 2019 р. (Єдиний державний реєстр судових рішень). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/82348072>.
14. Постанова Верховного Суду по справі № 815/5254/16 від 9 квітня 2019 р. (Єдиний державний реєстр судових рішень). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81019981>.
15. Постанова Верховного Суду України по справі № 810/1638/13-а від 29 листопада 2015 р. (Єдиний державний реєстр судових рішень). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/52418577>.
16. Постанова Верховного Суду по справі № 638/8281/15-а від 15 травня 2019 р. (Єдиний державний реєстр судових рішень). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81759371>.
17. Постанова Верховного Суду по справі № 815/875/16 від 23 липня 2019 р. (Єдиний державний реєстр судових рішень). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/83243861>.